

RAPPORT 376

2012

KORTVERSION

Börja om på nytt program i gymnasieskolan

Statistik och elevröster

Skolverket

Beställningsadress:
Fritzes kundservice
106 47 Stockholm
Telefon: 08-690 95 76
Telefax: 08-690 95 50
E-post: skolverket@fritzes.se
www.skolverket.se

Beställningsnr: 12:1303
ISSN: 1103-2421
ISRN: SKOLV-R-376-SE

Form: Typisk Form designbyrå
Omslagsbild: Maskot
Tryck: Elanders Sverige AB
Upplaga: 5 000 ex

Stockholm 2012

Börja om på nytt program i gymnasieskolan

Statistik och
elevröster

Förord

Skolverket följer kontinuerligt hur skolväsendet fungerar i olika avseenden. Sedan tidigare har Skolverket uppmärksammat att elevers programbyten påverkar genomströmningen i gymnasieskolan. Många elever som byter program börjar om i årskurs 1 och behöver därför mer än tre år för att slutföra sina gymnasiestudier.

Den här publikationen sammanfattar resultaten och diskussionen i rapporten *Börja om på nytt program i gymnasieskolan*. Den rapporten redovisar aktuell statistik för att ge en bild av hur vanligt det är att gymnasieelever börjar om i årskurs 1 på nytt program, samt lyfter fram elevers eget perspektiv på vad som har haft betydelse, och på vilket sätt, för deras omstart. Rapporten i sin helhet finns att ladda ner från publikationsdatabasen på Skolverkets hemsida.

Projektgruppen som har arbetat med rapporten har bestått av Charlotte Mannerfelt (projektledare), Anna Mannikoff och Karin Hedin, samt i slutskedet även Hedvig Modin. Skolverkets förhoppning är att rapporten ska bidra till att politiker, huvudmän och skolpersonal ska kunna skapa så goda förutsättningar som möjligt för ungdomar att välja och genomföra sin gymnasieutbildning.

Stort tack till alla ungdomar som delat med sig av sina erfarenheter och tankar om hur det har varit för dem att byta program och börja om i gymnasieskolan!

Stockholm i oktober 2012

Anna Ekström
Generaldirektör

Charlotte Mannerfelt
Undervisningsråd

Innehåll

Förord	5
1. Inledning	7
Bakgrund	7
Syfte och frågeställningar	7
2. Omstarter enligt statistiken	9
Svagt minskande andel över tid	9
Vanligast att starta om på ett yrkesprogram	10
Omsarter och kostnader framöver återstår att se	11
3. Elevers erfarenheter och tankar	13
Varför den första utbildningen inte var rätt	13
Hur det är, hur det kunde ha varit och hur det kanske blir	19
4. Slutsatser	24
Vad skolor och huvudmän kan göra för att påverka situationen	24
Referenser	26
Bilaga 1	28
Byten mellan program enligt Lpf 94/Gy 2000 och program enligt Gy 2011	28
Kategorisering av typer av gymnasieprogram	29

1. Inledning

En av de gymnasieelever som Skolverket har intervjuat om hur det var att börja om i årskurs 1 på nytt program säger så här:

Man var rätt så osäker när man gick på de andra linjerna. Det var så där, näe, det här är inte min grej. Men nu känns det att jag har hittat rätt. (Elev som bytt från TE till SP till EK)¹

Och så här säger en annan av ungdomarna:

Hellre att man går ett år extra tycker jag och får den utbildning man vill än att gå tre år och inte alls tycker om det. (Elev som bytt från HP till BA)

Dessa båda uttalanden ger en bild av vad som framkom i Skolverkets intervjustudie med elever som har börjat om i årskurs 1 i gymnasieskolan. Det första citatet ger exempel på att det program eleven började på inte kändes rätt, och att det blivit bättre efter omstarten. Den andra utsagan visar att en förlängd utbildning är ett pris som ungdomar kan vara beredda att betala för att få gå på ett program som de trivs med och känner sig hemma på.

Bakgrund

Många gymnasieelever som byter till ett annat program än de började på, startar om i årskurs 1 på sin nya utbildning. Av dem som bytt utbildningsväg bland nybörjareleverna från 2006 fick 29 procent slutbetyg efter tre år. Motsvarande andel bland dem som gick kvar på samma utbildning var 85 procent. Skolverket har tidigare dragit slutsatsen att utbildningar kan vara så specialiserade att det är svårt att byta program utan att börja om.² Omstarter innebär att elever kommer att gå minst fyra år i gymnasieskolan, vilket medför ökade kostnader för dem själva och deras hemkommuner. Dessa kostnader måste ställas i relation till vilka följderna kan bli för individen, kommunen och andra aktörer när elever inte slutför sina gymnasiestudier alls.

Syfte och frågeställningar

Den här publikationen är en kortversion av en rapport vars syfte är att ge ökad kunskap om gymnasieelevers omstarter på nytt program. Rapporten bygger på två studier.³ Den ena är en studie av Skolverkets uppföljningsstatistik och ger

¹ Programmen enligt Lpf 94 och Gy 2011 och deras förkortningar presenteras i bilaga 1.

² Skolverket (2011a).

³ Hur Skolverket har gått tillväga för att genomföra studierna är beskrivet i huvudrapporten.

en nationell bild av hur vanligt det är att gymnasieelever börjar om på nytt program. Studien besvarar följande frågeställningar:

- Hur vanligt är det att elever startar om på nytt program i gymnasieskolan?
- Har det blivit mer eller mindre vanligt med omstarter över tid?
- Från, respektive till, vilken typ av program byter de elever som startar om?

Den andra studien belyser elevers perspektiv på vad som har haft betydelse, och på vilket sätt, när det gäller omstart på nytt program i gymnasieskolan. Skolverket har intervjuat 18 ungdomar som har hoppat av sin första, och i vissa fall även sin andra, gymnasieutbildning och börjat om på nytt program det följande läsåret. Intervjustudien besvarar följande frågeställningar:

- Vad uppger eleverna hade betydelse för deras första gymnasieval, avhoppet respektive omvalet?
- Vad säger eleverna om att börja om i årskurs 1 och gå mer än tre år i gymnasieskolan?
- Vad tycker de att skolan kunde ha gjort annorlunda?
- Vilka mål har eleverna med sina studier och vilka tankar har de om framtida arbete och utbildning?

2. Omstarter enligt statistiken

Av de elever som började årskurs 1 i gymnasieskolan hösten 2010 hade enligt Skolverkets uppföljningsstatistik var tionde elev bytt program ett år senare. Uppföljningsstatistiken bygger på vilken utbildning som eleverna var registrerade på den 15 oktober. Det innebär att uppföljningsstatistiken inte fångar programbyten som sker tidigare under elevens första gymnasieår. De elever som startade om av nybörjarkullen 2010 började i den tidigare programstrukturen och startade om i den nya, enligt Gy 2011. Det innebär att den här texten har med både tidigare och nu gällande benämningar på gymnasieprogram.

Elever som började sin gymnasieutbildning på yrkesförberedande program hade i något högre grad bytt program, jämfört med elever som började på studieförberedande program (10,5 procent jämfört med 8,5 procent). Ungefär hälften av de elever som bytt program hade startat om i årskurs 1, motsvarande knappt fem procent av den aktuella elevkullen. Skillnaden är stor mellan yrkesförberedande och studieförberedande program. Sex procent av eleverna som började i gymnasieskolan på ett yrkesförberedande program hade gjort en omstart till sitt andra studieår. Motsvarande andel bland elever som började på studieförberedande program var hälften så stor, tre procent. Andelen omstarter är lägst bland elever som började i gymnasieskolan på naturvetenskapsprogrammet, därefter bland dem som började på samhällsvetenskaps-, estetiska respektive byggprogrammen.⁴

Svagt minskande andel över tid

Andelen omstarter har varit relativt stabil över tid, men något minskande. Framför allt har andelen omstarter från studieförberedande program minskat något. Jämförelsen mellan omstarter på nytt program för nybörjarkullen 2010 och tidigare kullar ska dock tolkas med viss försiktighet eftersom beräknings sättet till viss del skiljer sig åt i och med den nya programstrukturen som infördes 2011.⁵

Tabell 2.1 visar jämförelser över tid av programbyten och omstarter mellan första och andra studieåret respektive mellan första och tredje studieåret.

---

⁴ I huvudrapporten finns ytterligare beskrivningar av omstarternas omfattning på programnivå.

⁵ Se bilaga 1.

Tabell 2.1: Omstarter det andra och tredje studieåret för nybörjare 2007–2010.

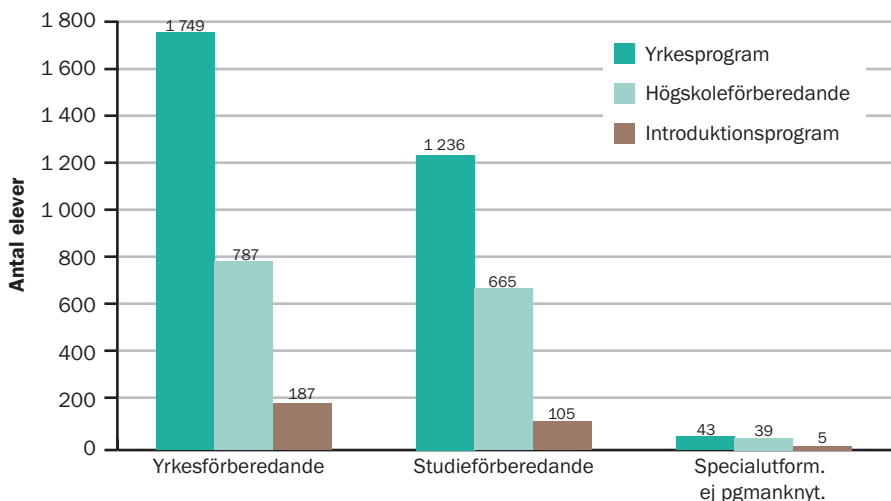
Nybörjarkull hösten	Nybörjare i årskurs 1				
	Total	Bytt pgm & går årskurs 1 andra studieåret		Bytt pgm & går årskurs 1 el. 2 tredje studieåret	
	Antal	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
2007	113 554	6 525	5,7	7 686	6,8
2008	111 946	5 932	5,3	7 256	6,5
2009	108 523	5 761	5,3	6 808	6,3
2010	104 446	4 816	4,6	-	-

Närmare sju procent av eleverna som började i årskurs 1 hösten 2007 hade bytt program och gick i årskurs 1 eller 2 sitt tredje studieår. Denna andel har i likhet med andel byten mellan första och andra studieåret varit någorlunda stabil, men något svagt minskande under perioden. De senaste uppgifterna om elevers byten mellan första och tredje studieåret gäller elever som påbörjade sin utbildning hösten 2009.

Vanligast att starta om på ett yrkesprogram

Diagram 2.1 visar omstarternas karaktär utifrån typ av program eleverna gick på som nybörjare respektive efter omstarten.⁶ Staplarna visar vilken typ av program eleverna gick på efter omstarten 2011, medan grupperingarna på x-axeln visar vilken typ av program de var nybörjare på 2010.

Diagram 2.1: Antal omstarter 2011 utifrån typ av startprogram 2010.

⁶ Se bilaga 1 för kategoriseringen av program.

Bland de elever som började i gymnasieskolan hösten 2010 och därefter startade om på ett nytt program hösten därpå var det, som diagram 2.1 visar, vanligast att starta om på ett yrkesprogram. Detta mönster gäller generellt för alla elever, oavsett vilken typ av utbildning de börjat på. Totalt sett skedde mer än dubbelt så många omstarter på yrkesprogram jämfört med högskoleförberedande program (drygt 3 000 respektive knappt 1 500). Värt att notera är också att ca 300 elever startade om på något av de fem introduktionsprogrammen trots att de hade börjat på ett nationellt program året innan. Förändrade behörighetsregler kan troligen vara en förklaring till varför elever startat om på introduktionsprogram efter att först ha börjat på ett yrkes- eller studieförberedande program. Det kan vara så att en del av dessa elever hade gymnasiebehörighet enligt tidigare gällande regler, men inte enligt de krav som följer med Gy 2011 och därmed behövt komplettera sina betyg på ett introduktionsprogram.

Det vanligaste programmet för elever som börjat på yrkesförberedande program att byta till vid en omstart var bygg- och anläggningsprogrammet, följt av estetiska och samhällsvetenskapsprogrammen. Vanligast att byta till vid en omstart för elever som börjat på studieförberedande program var estetiska och samhällsvetenskapsprogrammen, följt av el- och energiprogrammet.⁷

Omstarter och kostnader framöver återstår att se

Kommunföreträdare har i tidigare studier poängterat de kostnader som omstartande elevers förlängda utbildning innebär för elevernas hemkommuner.⁸ Omfattningen av omstarter bekräftar detta, även om det också kan medföra kostnader och andra konsekvenser om ungdomar helt avbryter sin gymnasieutbildning istället för att börja om på en ny utbildning. Mellan 6 000 och 7 000 omstarter innebär kostnader för hemkommuner på grovt räknat mellan 600 och 700 miljoner kronor om året.⁹ Eftersom en del elever behöver två år extra för att slutföra sitt nya program blir beloppet i praktiken ännu högre.

Ett mål med den reformerade gymnasieskolan är ökad effektivisering och minskade kostnader för kommunerna. Detta uppnås bl.a. genom att en större andel elever slutför sin gymnasieutbildning inom tre år. Programutbudet i ofentliga och fristående skolor har genom reformeringen likriktats för att göra det lättare för elever att orientera sig och hitta rätt gymnasieutbildning. I vilken utsträckning dessa effektiviseringsmål är förenliga med elevers val- och omvalsprocesser avseende gymnasieprogram återstår att se. Det är ännu för tidigt att dra några slutsatser kring följderna av Gy 2011 i detta hänseende. Om den svaga minskning i andel omstartande elever som uppmättes bland den senaste

⁷ I huvudrapporten finns ytterligare beskrivningar av omstarternas omfattning på programnivå.

⁸ Skolverket (2010a), Skolverket (2011a).

⁹ Beräknat på antalet elever som har startat om mellan sitt första och sitt tredje gymnasieår utifrån antagandet att varje gymnasieår kostar i snitt ungefär 100 000 kronor per elev.

elevkullen i studien (nybörjarelever i årskurs 1 hösten 2010) är en ihållande trend går inte att uttala sig om än. I stället är det angeläget att behålla fokus på elevers genomströmning och förekomsten av omstarter i uppföljningen av gymnasieskolan framöver.

3. Elevers erfarenheter och tankar

I urvalet till intervjustudien ingår tolv pojkar och sex flickor från gymnasieskolor i olika delar av landet. Tio av eleverna började först på studieförberedande program. Av dessa har en bytt till ett annat studieförberedande program (dvs. före Gy 2011), fem bytt till andra högskoleförberedande program och fyra till yrkesprogram. Åtta av eleverna började först på ett yrkesförberedande program. En av dessa elever har bytt till ett annat yrkesförberedande program (före Gy 2011) och de övriga till andra yrkesprogram.

Varför den första utbildningen inte var rätt

Rapporten tar upp tre teman som handlar om ungdomarnas beskrivningar av varför det första gymnasieåret inte fungerade som de önskade. Dessa tre teman är att elever inte tyckte att programmet stämde med hans eller hennes intresse och förväntningar, att de upplevde att de inte passade in i klassen och att de kom efter i studierna. Att programmet inte stämde med elevens intresse och förväntningar innebär att han eller hon upptäckte sig sakna engagemang i studiernas innehåll och/eller mål. ”Det var inte min grej” är ett uttryck som förekommer. Att inte passa in i klassen handlar om att inte finna sig tillrätta på grund av den sociala situationen, eller att studietempot är för högt eller lågt. Att komma efter i studierna kan ha att göra med studiernas upplägg, svaga förkunskaper, bristande studieteknik samt ogiltig frånvaro. Även programbyten tidigt under den första utbildningen uppges ha gjort att elever kommit efter i studierna. I praktiken går de olika temana in i, och förstärker varandra. Det kan leda till negativa spiraler. Även andra faktorer förstärker dessa spiraler. Exempel på sådana faktorer är lång resväg, missnöje med utbildningen och problem som ligger utanför skolan.

”Inte min grej”

Två av ungdomarna säger så här:

När jag slutade nian kände jag att jag ville lära mig mer om de grejer jag var bättre på. Och det var ju naturvetenskap och sånt. Men jag tyckte inte det var roligast. Jag tyckte samhälle var roligast. Så valde jag naturvetenskap. Jag fick verkligen slita och så. Och jag tyckte inte det var roligt alls. (Elev som bytt från NV till EK)

... jag lärde mig det att handel var ingenting för mig helt enkelt. Det första vi lärde oss var, ska du bli någonting inom företag så måste du lägga alla dina pengar på det, lägga all din energi. Och det är typ 30 procents chans att du lyckas. 70 procent av alla människor som öppnar företag går i konkurs. Och så var det väl typ 40 procent som går i väggen, blir helt bäng av det bara

för att de får lägga så mycket energi och lägger ner all tid på att bara starta företaget. Och det lät inte som jag riktigt. (Elev som bytt från HA till EE)

Att elever uppfattar att programmet som de studerat vid sitt första gymnasieår inte var deras ”grej” anknyter till grundskolans vägledning, elevers kunskap om de valda programmens innehåll och mål samt deras självkännetid i relation till utbildningarna. Ungdomarnas första val till gymnasieskolan förefaller enligt deras utsagor att varken ha varit särskilt informerade eller väl övervägda. Det handlar t.ex. om att de hade bristande kunskap om innehållet i och målet för valda utbildningar. Dessutom finns uppgifter om att en del ungdomar inte visste vad de ville och hade svårt att orientera sig i utbudet av utbildningar. Gymnasievalet beskrivs i vissa fall som närmast slumpartat.

Att ungdomar som ingår i studien uppger sig ha varit dåligt insatta i olika utbildningsalternativ och att utbudet har varit svåröverblickbart överensstämmer med vad som framkommit i tidigare studier. Elevers svårighet att orientera sig i omfattande utbud av gymnasieutbildningar beskrivs av t.ex. Dresch och Lovén samt projektet *Gymnasiet som marknad*.¹⁰

Intervjustudien visar att det förekommer missnöje med den studie- och yrkesvägledning som grundskolan erbjuder. Enligt ungdomarnas utsagor upplever de sig inte ha haft tillfälle att fördjupa sina kunskaper om olika utbildningar och dessas kopplingar till arbetslivet. Den vägledning som skildras förefaller att ha varit begränsad när det gäller att utveckla elevers tankar om vad de ska välja, och varför. Istället förekommer att den snarast har bekräftat det som legat närmast till hands för eleven. Grundskolans vägledningsinsatser förefaller också kunna komma in först inför gymnasievalet, vilket innebär att eleverna inte har så mycket tid och stöd att reflektera över sig själva i förhållande till olika valalternativ och framtiden.

De erfarenheter som framkommer i studien ger exempel på det som forskaren Gunnel Lindh kallar *vägledning i snäv bemärkelse*.¹¹ Vägledning i snäv bemärkelse karaktäriseras av den direkta personliga vägledningen av studie- och yrkesvägledare. Lindh beskriver vägledning i snäv bemärkelse som en interaktionsprocess där olika problemställningar utifrån individernas olika förutsättningar fokuseras och hanteras.

Vägledning i vid bemärkelse handlar om all verksamhet som skolan erbjuder som förberedelse för framtida val av utbildning och yrke. Detta handlar alltså om verksamhet som inte är direkt kopplad till vägledningssamtalet eller studie- och yrkesvägledaren. Det kan istället röra sig om att undervisningen kommer in på olika skolämnens betydelse för arbetslivet, hur det är att läsa ett visst ämne efter

---

¹⁰ Dresch & Lovén (2010), Lundahl m.fl. kommande.

¹¹ Lindh (1997) sid 82.

grundskolan eller vilka förändringar i arbetslivet som är på gång. Praktisk yrkesorientering (prao) och studiebesök är aktiviteter som ingår i en vidare vägledning.

Enligt läroplanen för grundskolan ska skolan ansvara för att varje elev efter genomgången utbildning kan göra väl underbyggda val av fortsatt utbildning och yrkesinriktning.¹² Det handlar om att eleverna ska kunna orientera sig i utbudet av både program och skolor. Det handlar också om att de behöver ha utvecklat såväl sin kunskap om arbetslivet och olika utbildningar, som sin självkännedom. Det sistnämnda innebär att elever behöver få tillfälle att reflektera över sina egna förutsättningar, vilket är utgångspunkt för att kunna göra ett väl övervägt val.

Kraven på studie- och yrkesvägledning har ökat i 2010 års skollag. Alla elever i den obligatoriska skolan och gymnasieskolan ska ha tillgång till personal med sådan kompetens att elevernas behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses.¹³ Undervisning om arbetsmarknaden och arbetslivet ingår i det centrala innehållet i grundskolans kursplaner i samhällskunskap för årskurs 7–9.¹⁴ Sedan tidigare har Skolverket poängterat att studie- och yrkesorientering, vilket är ett begrepp som avser den vidare bemärkelsen av vägledning, är hela skolans ansvar. Verksamheten innefattar såväl vägledning som information och undervisning.¹⁵

Inte passa in

Följande citat är exempel på hur ungdomar uttryckte att de inte tyckte sig passa in i klassen som de först gick i:

Jag passade liksom inte in kände jag. Jag fick liksom inga vänner och det är också tråkigt att vara ensam och så. Så att det var nog det. (Elev som bytt från ES till SA)

Det blev inte som jag hade trott. När man hade gått där ett tag så var det inte lika roligt... Det blev ganska mycket bråk i klassen också och då blir det inte så kul att gå där heller när man ska jobba i grupp och det. (Elev som bytt från OP till BF)

Att inte passa in, i bemärkelsen att inte tycka sig passa in i klassens sociala sammanhang, omfattar de erfarenheter som ungdomar uttrycker i studien. Det finns exempel på intervjuade elever som upplevt ett utanförskap i de gymnasie-

¹² Skolverket (2011c).

¹³ 2 kap. 29§ skollagen (2010).

¹⁴ Skolverket (2011c).

¹⁵ SKOLFVS (2009:20). Skolverket avser att under 2013 revidera de allmänna räden om studie- och yrkesorientering.

klasser som de började i. Det kan handla både om att de upplevt sig utfryssta och om en känsla av att inte höra till.

De elever som säger att de inte passat in i klassen under sitt första gymnasieår uttrycker att det sociala klimatet i klassrummet fått konsekvenser för både deras trivsel och deras lärande. Ungdomar förlägger problemen mer på klass- och skolkamraternas agerande, än på skolors oförmåga att hantera svårigheterna. Utsagorna tyder på att elever kan ha lågt ställda förväntningar på gymnasieskolors förmåga att skapa arbetsro. Det förekommer även exempel på att ungdomar inte har ansett sig passa in för att de upplevt övriga elevers ambition som för hög eller för låg.

Eleverna har rätt att ställa krav på skolan att erbjuda en god studiemiljö. Enligt skollagen ska utbildningen utformas på ett sådant sätt att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet och studiero.¹⁶ Vidare finns i skollagen bestämmelser för disciplinära och andra åtgärder som rektor och lärare vid behov får använda för att tillförsäkra eleverna en god studiemiljö.¹⁷

Komma efter i studierna

Så här uttryckte ett par av ungdomarna att de hade kommit efter i studierna på sitt första program:

... till julen så typ kom allting som vi inte hade haft i början av terminen. Tror vi hade typ tio prov och fem inlämningar eller någonting. Så då halkade jag efter och hann inte med allt det, ja. (Elev som bytt från TE till EE)

Så, jag tänkte, jag menar ettan är ju fortfarande lättare än vad tvåan kommer vara och tvåan är lättare än trean. Så då tänkte jag, om jag kommer efter så här mycket i ettan, hur ska jag då klara av tvåan. Och när du börjar tvåan, då är det inte speciellt kul att börja om. (Elev som bytt från SP till EE)

Att elever har kommit efter i sina gymnasiestudier går att relatera till många olika faktorer. Ungdomarna hänvisar såväl till svagheter i gymnasieskolans undervisning och stöd, som till brister i motivation, kunskaper från grundskolan och studieteknik. Det finns även faktorer utanför skolan som beskrivs ha haft betydelse för att eleverna har kommit efter i studierna.

I beskrivningarna av den första gymnasieutbildningen framkommer att ett mer självständigt arbetssätt, krav på mer eget ansvar samt högt studietempo upplevs vara övermäktigt för en del elever när de kommer från grundskolan.

---

¹⁶ 5 kap. 3§ skollagen (2010:800).

¹⁷ 5 kap. 6–23§ skollagen (2010:800).

Dessa ungdomar förefaller inte vara förberedda på arbetssättet i gymnasieskolan. Skolverket har tidigare kallat detta för ”gymnasiechocken”.¹⁸

Av intervjuerna framgår att det finns elever som säger sig ha klarat grundskolan utan att behöva anstränga sig och att de därför inte har lärt sig någon studieteknik eller strategier för att planera sitt studerande. Det visar på vikten av att grundskolan ger alla elever utmaningar utifrån vars och ens förutsättningar, så att eleverna lär sig att utveckla nya förmågor och nya kunskapsnivåer. Grundskolans läroplan slår fast att studiefärdigheter och metoder att tillägna sig och använda ny kunskap blir viktiga eftersom eleverna ska kunna orientera sig i en komplex verklighet med ett stort och föränderligt informationsflöde.¹⁹ Det innebär att elever ska få utveckla sin studieteknik och förmåga att ta ansvar för sina studier.

I intervjuerna förekommer beskrivningar av att elever kommit efter i sina första gymnasiestudier, med följd att de successivt förlorat motivationen och lusten att lära. Det finns ungdomar som uppger att de inte har kunnat tillgodogöra sig undervisningen, och i vissa fall upplevt den som meningslös. Enligt ungdomarnas utsagor har elever erbjudits öppen stödundervisning i s.k. mattestugor eller studios. Däremot förefaller de inte att ha fått hjälp att utveckla sitt ansvarstagande eller fått stöd i sociala situationer som påverkat deras motivation och studieförutsättningar. Skolverket har tidigare poängterat vikten av att skolan uppmärksammar och utreder stödbehov för elever som riskerar att inte nå målen för utbildningen.²⁰ Vidare har skolan enligt gymnasieskolans läroplan ett ansvar för att främja elevers motivation.²¹ Enligt läroplanen behöver skolor tydliggöra utbildningens mål, innehåll och arbetsformer för att utveckla elevens förmåga att ta ansvar. Ansvarstagande är något som elever ska ges möjlighet att lära sig. Det är viktigt att skolor anpassar krav på ansvarstagande efter elevens förmåga och förutsättningar.²²

Intervjustudien visar att det finns elever som upplevt att deras första gymnasieprogram krävde mer ansträngning och engagemang än vad de förutsett. Även om skolor är skyldiga att erbjuda särskilt stöd till dem som behöver kan ungdomar ha börjat på mer krävfulla utbildningar än de önskar att gå. Viktigt är därför att både studie- och yrkesvägledare samt gymnasieskolor är tydliga med vilka krav och förväntningar som olika gymnasieutbildningar ställer på eleverna.

Skolverket har tidigare visat att genomströmningen i gymnasieskolan är lägre bland elever som har bytt program och startat om än bland övriga elever.²³ Det

¹⁸ Skolverket (2008).

¹⁹ Skolverket (2011c).

²⁰ Skolverket (2010b).

²¹ Skolverket (2011d).

²² Se vidare diskussion i Skolverket (2010b).

²³ Skolverket (2011a).

gäller dem som startat om såväl på nationella program, som på lärlingsutbildningar.²⁴ Det innebär inte att det alltid är negativt med omstarter, men tyder på att bland dem som börjat om på en ny utbildning finns elever som behöver mycket stöd i eller utanför skolan.

Nedåtgående spiraler och ogiltig frånvaro

Intervjustudien visar att erfarenheter av att inte ha hittat sin ”grej”, inte passa in och komma efter i studierna kan leda till nedåtgående spiraler med minskad motivation, sämre resultat. Så här berättar ett par av ungdomarna:

De började fråga ”varför går det så dåligt för dig”? Och då var det två saker. Jag gillade inte det jag jobbade med och jag hade inte så mycket motivation i den klassen jag gick. De jobbar inte och det smittar av sig på mig helt enkelt. (Elev som bytt från HP till EE)

Det var liksom att man hamnade lite utanför i och med att man inte gillar det man gör, och sedan att man inte klickar med resten av klassen vilket gjorde att det gick sämre i skolan för man orkar inte. (Elev som bytt från SM till HU)

Nedåtgående spiraler har i vissa fall lett till att elever varit ogiltigt frånvarande. Det är viktigt att skolor uppmärksammar sådana situationer. Enligt elevers utsagor finns såväl grund- som gymnasieskolor som inte utreder bakgrunden till ogiltig frånvaro. Skolverket har påpekat nödvändigheten i att skolor har goda rutiner för uppföljning och åtgärder vid ogiltig frånvaro, samt utfärdat allmänna råd för detta.²⁵ Enligt gymnasieförordningen ska elevens olovliga frånvaro framgå av utdrag ur betygs katalogen.²⁶ Hemkommunen har enligt skollagen ett ansvar att hålla sig informerad om ungdomar under tjugo år som varken studerar eller arbetar, för att kunna erbjuda lämpliga insatser.²⁷

Det finns vidare utsagor från elever om intensivt datorspelande som orsak till att de kommit efter i studierna. Datorspelande på nätterna sägs ha lett till ogiltig frånvaro. Det finns ingen anledning att utifrån dessa uppgifter ifrågasätta datorspelande i sig, men omfattningen förefaller kunna bli sådan att tiden inte räcker till för det skolarbete som en gymnasieutbildning kräver. I sådana fall är det angeläget att elevhälsan blir inkopplad och att skolan utreder och vidtar åtgärder mot den ogiltiga frånvaron. Kraven på elevhälsan vid varje skola är stärkta i 2010 års skollag.

²⁴ Skolverket (2012a).

²⁵ SKOLFS (2012:34).

²⁶ 8 kap. 9§ Gymnasieförordningen.

²⁷ 29 kap. 9§ skollagen.

Bland de intervjuade ungdomarna finns de som har haft svåra upplevelser som inte har med skolan att göra, och ogiltig frånvaro i samband med det. Skolverket har tidigare poängterat rimligheten i att ställa krav på myndigheter att samverka eller samordna sina insatser där det är lämpligt och möjligt.²⁸ Skolverket har uppmärksammat nödvändigheten av att finna lösningar som underlättar för både offentliga och enskilda skolhuvudmän att organisera sitt arbete för samverkan tillsammans med socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens rådgivning och behandling.²⁹ Enligt skollagen har huvudmannen en skyldighet att samverka på socialnämndens initiativ kring barn som far illa eller riskerar att fara illa.³⁰

Inte bara *push*-, utan även *pull*-faktorer

Elevernas omval bygger inte bara på *push*- (*från*), utan även på *pull*- (*till*) faktorer, vilket följande citat visar:

Alltså, jag vill ju gå frisör men jag kom inte in första året. Jag sökte frisör när jag slutade nian men jag hade inte tillräckligt bra betyg för att komma in så då tänkte jag, att jag får väl gå någonting annat så länge och söka in nästa år igen. Så jag hade redan planerat att jag skulle göra det, så... (Elev som bytt från HV till HP till HV)

Studien ger exempel på att avhopp och omstarter kan bero på att ungdomar kommit in på högre prioriterade alternativ. Det är en specifik situation som inte handlar om att eleven har prioriterat om, utan att vederbörande tycker att det är värt ett extra år att få en önskad utbildning. En annan situation som framkommit i intervjuer är att några kompisar bestämmer sig för att gemensamt byta till en viss utbildning. Även detta är en form av pullfaktor som kan förstärka pushfaktorer.

Hur det är, hur det kunde ha varit och hur det kanske blir

De intervjuade ungdomarna säger sig vara nöjda med att ha hoppat av sin första utbildning och startat om på ett nytt program även om det innebär förlängd utbildning. Här är ett par uttåg som visar hur ungdomar kan uttrycka detta:

Jag var ju nervös i början. Man tyckte liksom ”jaha, nu kommer jag och är ett år äldre än alla andra. Är alla andra barnsliga?” eller något sådant. Men sedan när man hade lärt känna alla så var det ju skönt. Klassen var bra och så. (Elev som bytt från SM till BF)

²⁸ Skolverket (2010c).

²⁹ Skolverket (2011e).

³⁰ 29 kap. 13§ skollagen.

Jag får gå ytterligare tre år i skolan men nu när det är rätt program så tror jag att det kommer gå hur snabbt som helst, jag tror att det kommer vara riktigt kul. (Elev som bytt från OP till BF)

Utsagor om att elever som har bytt från ett gymnasieprogram till ett annat inte säger sig ångra bytet måste tolkas med hänsyn till att det kan finnas en benägenhet för elever att legitimera de omval som de har gjort.

Positiva effekter som framkommer handlar om att starten på nytt program och en ny social situation har gett ungdomar ökad motivation och känsla av att få en ny chans. Även om de börjar om på annat program än de gått på tidigare är en tolkning av deras utsagor att de är bättre förberedda på vad som väntar, dvs. vad det innebär att studera i gymnasieskolan.

Omstarten kan ge en känsla av misslyckande även om den förlängda utbildningen också är en investering för att få studera något som man hellre vill. Den förlängda gymnasietiden framställs som ett pris för att få en utbildning och studiesituation som ungdomarna är nöjda med, eller åtminstone slippa förhållanden som de inte trivs med. Hur högt ungdomar uppfattar priset för det extra året beror på omständigheter kring deras avhopp, omval och omstart.

Intervjustudien belyser att omstarten kan vara lyckosam för en del elever, men inte den självklara lösningen för alla som har svårt att finna sig tillrätta på sitt gymnasieprogram. Den belyser även vikten av att den mottagande skolan fångar upp elever som startar om på nytt program och stämmer av hur de har det. Skolverket har tidigare visat att gruppen elever som byter gymnasieprogram har sämre studieförutsättningar än dem som inte byter, sett till meritpoäng från grundskolan och föräldrars utbildningsnivå.³¹ Det talar för att skolor bör utreda om elever som önskar byta program och starta om behöver mer stöd i skolarbetet eller på annat sätt än de har fått.

Vad som kunde ha varit annorlunda

De intervjuade eleverna har fått svara på frågor om vad de tycker att skolan kunde ha gjort annorlunda för att de skulle hamna på program som de hade velat gå kvar på. Här är två av svaren:

Det är ju att kanske ta upp vad de olika linjerna innehåller, vad man läser. Informera och läsa om alla. För man är ju oftast intresserad av ett program och då läser man om det och tänker att det här var jätteintressant. Man upptäcker inte att det finns andra som kanske är ännu intressantare, så det hade ju varit bra att prata om alla. (Elev som bytt från ES till SA)

---

³¹ Skolverket (2011a).

Det är mest grundskolan som har surrat till det. Man har betygen men man har inte dom riktiga grunderna för att klara av gymnasiet när man börjar. När man kommer hit till gymnasiet så har man inte den kapaciteten för att kunna läsa här. Det är därför dom måste ha massa repetitioner hela tiden. Och då hamnar man efter och så blir det såsom det blir. Och om man själv också har skolkat lite i nian. Då är det helt kört. (Elev som bytt från TE till SP till EK)

Ungdomarnas reflektioner över vad skolan kunde ha gjort annorlunda relaterar till de teman som rapporten lyft fram. När det gäller att hitta sin ”grej” är det önskan om mer information om olika utbildningsalternativ som framkommer, och önskan om mer vägledning. Information behöver göras greppbar och konkret för att eleverna ska kunna tillgodogöra sig den. Det framkommer också önskemål om en mer heltäckande information om vilka skolor och program som ingår i det lokala utbudet. Det finns ungdomar som förmedlar att de har saknat möjlighet att få information om olika utbildningar för att de inte känt någon som har gått på dessa, eller för att de inte vetat vilka frågor de kunde ställa vid besök på skolor. Det innebär att elevens bakgrund och sammanhang utanför skolan kan få betydelse för vad som verkar möjligt att välja.

Vidare framkommer synpunkter på att gymnasieskolan borde ha intresserat sig mer för hur eleverna hade det, för att kunna stödja dem som inte fann sig tillrädda. Det framkommer också önskemål om att grundskolan dels skulle ha skött sitt kunskapsuppdrag bättre, dels undervisat mer om studieteknik, planering och ansvarstagande. Dessutom framkommer önskemål om bättre samplanering mellan lärare i gymnasieskolan och mer begriplig undervisning. Sammantaget vill eleverna trivas med sina studier och sitt studiesammanhang, ha en studiesituation som känns rimlig och förutsättningar att klara studierna.

Ansvaret att skapa förutsättningar för kunskapsutveckling vilar både på grundskolan och på gymnasieskolan. Intervjustudiens resultat stärker uppfattningen att kunskapsluckor från grundskolan är svåra att fylla igen i gymnasieskolan. Utbildningen i gymnasieskolan ska i huvudsak bygga på de kunskaper eleverna har fått i grundskolan eller motsvarande utbildning.³² Likaså behöver eleverna redan i grundskolan ha utvecklat sin förmåga att lära samt ta ansvar för studierna. Därmed inte sagt att detta fråntar gymnasieskolan dess ansvar. Skollagen slår bl.a. fast att utbildningen i gymnasieskolan ska utformas så att den utvecklar elevernas förmåga att tillägna sig, fördjupa och tillämpa kunskaper.³³

---

³² 15 kap. 2§ 3st. skollagen (2010:800).

³³ 15 kap. 2§ 2st. skollagen (2010:800).

Studierna och framtiden

Ungdomarna berättar om processen med omvalet av nytt program och omstarten i gymnasieskolan som livserfarenheter av betydelse för den egna mognaden. De tre valstrategier som forskarna James Dresch och Anders Lovén har beskrivit; att hålla alla vägar öppna genom att välja ett högskoleförberedande program, att välja ett yrkesprogram med klara mål för utbildningen, respektive att välja ett program med en blandning av teori och praktik, överensstämmer med hur ungdomarna skildrar sina omval kopplade till sin framtid.³⁴ Ungdomar som verkar ha tydliga framtidsplaner beskriver starka kopplingar mellan nuvarande program och det som de tänker ägna sig åt. Bland elever på yrkesprogram finns t.ex. de som tänker sig en framtid där de utövar det yrke de utbildar sig till. Det finns också elever på yrkesprogram som beskriver yrkestutövandet som en station som de tänker sig att lämna för att utbilda sig vidare. Dessa ungdomar vill läsa in högskolebehörighet, dvs. de vill ha både teori och praktik.

Bland elever på högskoleförberedande program finns de som uttrycker tydliga inriktningar inom det område som de studerar och som har proaktiva hållningar där de verkar försöka mejsla fram hur de vill gå vidare. Andra, som har mer vaga planer, uttrycker mer reaktiva förhållningssätt, där de väntar på information om hur de kan utforma sin framtid. Det senare visar vikten av väl fungerande studie- och yrkesvägledning även i gymnasieskolan. Skolverket har tagit fram ett utvecklingsmaterial om studie- och yrkesvägledning i gymnasieskolan som är avsett för att kollegor ska kunna fördjupa sina kunskaper och få inspiration till samverkan i undervisningen.³⁵

De intervjuade ungdomarnas nuvarande program är på något sätt, om än i varierande grad, kopplade till deras tankar om sin framtid. Därmed inte sagt att alla utbildar sig för att komma fram till ett visst mål. Målet och framtiden förefaller att förtydligas under studiernas gång, även om avgränsningar och inriktningar har vuxit fram under processen med avhopp, omval och omstart.

Avhoppet och omvalet framstår i intervjustudien kunna ingå i en fortsatt valprocess, vilken har fått ungdomar att bättre ringa in vad de vill studera i gymnasieskolan och ägna sig åt i framtiden. De har åtminstone kommit fram till hur de inte vill ha det, vilket också är en typ av avgränsning. Den fortsatta valprocessen har gett ungdomarna nya insikter och omvalen framstår som bättre övervägda och mer självständiga än de första gymnasievalen.

När ska man vara nöjd med sitt val?

Möjligen finns en tidstypisk aspekt i att ungdomar fortsätter att fundera över sitt gymnasieval efter att deras utbildning har startat, utifrån känslan att det kan

---

³⁴ Dresch & Lovén (2010).

³⁵ Skolverket (2012b).

finnas något som skulle kunna vara bättre. Det ligger ett ansvar på ungdomar att göra självständiga och väl övervägda gymnasieval, och ett ansvar för att resultatet blir bra, dvs. att bli nöjd med sitt val. I vilken mån ska de följa sina intressen, förutsättningar respektive önskningar om en viss framtid? När ska de justera sina framtidsplaner för att tillgodose mer kortsiktiga behov och önskemål? Valprocessen äger rum i ett sammanhang där det, åtminstone på många håll i landet, erbjuds ett digert smörgåsbord av utbildningar. Även om Gy 2011 har stramat upp att endast nationella gymnasieprogram får erbjudas, kan utbudet med olika inriktningar och skolor vara stort för en tonåring att ta ställning till.

Det finns anledning att fundera över hur informerade och medvetna andra elever är som inte hoppar av, byter program och startar om. Rapporten tar upp att det extra gymnasieåret är ett pris som de ungdomarna i intervjustudien har valt att betala för att få en ny möjlighet. Andra elever kan ha gjort andra överväganden, utan att ha varit tillfreds med sitt första gymnasieval. Skolverkets bedömning är att det finns mer att göra för att elever ska göra bättre underbyggda val till gymnasieskolan.

4. Slutsatser

Statistikstudien visar att så pass många elever börjar om på nytt program att det finns incitament för kommuner att satsa på förebyggande insatser. Viktigt är dock att omstarter inte ses som misslyckanden för enskilda elever. Det kan istället handla om att acceptera att mognad och livserfarenhet kan få ungdomar att ompröva sina tankar om framtiden och sina val. Det kan också handla om att behöva reparera tidigare problem och svårigheter som eleven har haft. Skolor måste uppmärksamma att elever som gör en omstart kan behöva stöd i eller utanför skolan.

I gruppen av intervjuade elever finns de som beskriver sig ha hamnat på rätt utbildning efter att ha börjat om på nytt program i gymnasieskolan och som ser sig vara på väg mot en framtid som de önskar sig. Det finns också ungdomar som framställer sig som bättre rustade för den nuvarande utbildningen än den eller de tidigare, även om framtiden fortfarande är osäker och långt borta. Det finns dessutom elever som förefaller att fortsatt ha en del problem med svaga resultat och frånvaro på sin nya utbildning, och därmed vara i behov av stöd i och eventuellt utanför skolan.

Vad skolor och huvudmän kan göra för att påverka situationen

Intervjustudiens resultat aktualiserar generella ståndpunkter som Skolverket anser är viktiga för huvudmän och skolor att ha i åtanke för att elever ska få så goda förutsättningar som möjligt att välja och slutföra sin gymnasieutbildning:

- Elever i både grund- och gymnasieskolan behöver i god tid både få möjlighet att reflektera över sig själva i förhållande till olika utbildningsvägar och yrken, och få utveckla sin kännedom om arbetslivet. Studie- och yrkesvägledning i vid bemärkelse är hela skolans ansvar.
- Grund- och gymnasieskolan måste erbjuda eleverna en god arbetsmiljö och studiero för att dessa ska få bästa möjliga förutsättningar för sina studier och sina val. Skolan måste vara lyhörd för när elever inte finner sig tillrätta i det sociala sammanhanget.
- Alla elever behöver utmaningar, även de som klarar studierna utan problem. Elever som går igenom grundskolan utan att anstränga sig riskerar att inte utveckla sin studieteknik och sina arbetsrutiner.
- Kunskapsluckor från grundskolan kan vara svåra att ta igen under gymnasietiden. Både grund- och gymnasieskolan behöver ge elever stöd att utveckla förmågan att ta ansvar för sina studier.
- Omfattande ogiltig frånvaro ger elever sämre förutsättningar att klara sina studier och göra väl övervägda val till gymnasieskolan. Både grund- och gymnasieskolan måste uppmärksamma ogiltig frånvaro, utreda de bakomlig-

gande orsakerna och sätta in konkreta åtgärder. Vid behov kan samverkan mellan skolan och andra samhällsfunktioner vara ett bra stöd för både eleven och skolan.

Referenser

- Dresch, James och Anders Lovén (2010): ”Vägen efter grundskolan.”, i Lundahl, L. (red). *Att bana vägen mot framtiden: karriärval och vägledning i individuellt och politiskt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindh, Gunnel (1997) *Samtalet i studie- och yrkesvägledningsprocessen*. Stockholm: LHS förlag.
- Lundahl, Lisbeth m.fl. (kommande): *Gymnasiemarknadens ansikten* (prel.titel). Prop 2009/10:165. *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet*.
- SFS 2010:2039 *Gymnasieförordningen*.
- SKOLFS (2009:20) *Allmänna råd och kommentarer om studie- och yrkesorientering*. Stockholm: Skolverket.
- SKOLFS (2012:34) *Allmänna råd om att främja närvaro och uppmärksamma, utreda och åtgärda frånvaro i skolan*. Stockholm: Skolverket.
- Skollagen (2010:800).
- Skolverket (2008). *Varför hoppade du av? En studie om orsakerna till att ungdomar byter studieinriktning eller hoppar av gymnasiet*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2010a). *Konkurrensen om eleverna. Kommunernas hantering av minskande gymnasiekullar och en växande skolmarknad*. Stockholm: Skolverket. Rapport 346.
- Skolverket (2010b). *Risk för IG*. Stockholm: Skolverket. Aktuella analyser.
- Skolverket (2010c). *Yttrande över betänkandet Se, tolka och agera – allas rätt till en likvärdig utbildning* (SOU 2010:95). Dnr U2010/7669/S.
- Skolverket (2011a). *Gymnasieelevers byten av program och skolor*. Stockholm: Skolverket. Aktuella analyser.
- Skolverket (2011c). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2011d). *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskolan 2011*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2011e). *Yttrande över betänkandet Bättre insatser vid missbruk och beroende – individen, kunskapen och ansvaret* (2011:35). Dnr S2011/4504/FST.

Skolverket (2012a). *Gymnasial lärlingsutbildning de tre första åren 2008–2011. Deltagande, elevernas erfarenheter och studieresultat*. Stockholm: Skolverket. Rapport 373.

Skolverket (2012b). *Studie- och yrkesvägledning – inspiration till samverkan i undervisningen*. Stockholm: Skolverket. Utvecklingspaket.

Bilaga 1

Byten mellan program enligt Lpf 94/Gy 2000 och program enligt Gy 2011

Byte av program mäts i statistiken utifrån en utbildningsvariabel som skapas från inrapporterade studievägs-koder. Om en elevs värde på denna variabel, programbeteckningen, skiljer sig åt mellan två mätstillfällen anses eleven ha bytt program. Jämförelsen tar inte hänsyn till elevers byten mellan inriktningar på program.

Utgångspunkten för programindelningen enligt Gy 2011 är att alla program ska betraktas som nya. Att mäta programbyten och omstarter utifrån denna utgångspunkt har bedömts som otillfredsställande ur kunskapsintresse. Istället har Skolverkets enhet för utbildningsstatistik respektive gymnasieenhet fastställt att de elever vars skifte av programkod överensstämmer med nedanstående lista inte anses ha bytt program.

Program enligt Lpf 94

Barn- och fritid (BF)
Bygg (BP)
El (EC)
Energi (EN)
Energi (EN)
Estetiska (ES)
Fordon (FP)
Handels- och administration (HP)
Hantverk (HV)
Hotell- och restaurang (HR)
Hotell- och restaurang (HR)
Industri (IP)
Livsmedel (LP)
Naturbruk (NP)
Naturvetenskap (NV)
Omvårdnad (OP)
Samhällsvetenskap (SP)
Samhällsvetenskap (SP)
Samhällsvetenskap (SP)
Teknik (TE)

Program enligt Gy 2011

Barn- och fritid (BF)
Bygg- och anläggning (BA)
El- och energi (EE)
El- och energi (EE)
VVS- och fastighet (VF)
Estetiska (ES)
Fordon- och transport (FT)
Handels- och administration (HA)
Hantverk (HV)
Hotell- och turism (HT)
Restaurang- och livsmedel (RL)
Industri tekniska (IN)
Restaurang- och livsmedel (RL)
Naturbruk (NB)
Naturvetenskap (NA)
Vård- och omsorg (VO)
Samhällsvetenskap (SA)
Ekonomi (EK)
Humanistiska (HU)
Teknik (TE)

Byte från medieprogrammet respektive Waldorf kategoriseras i princip alltid som byte. Alla elever vars skifte av programkod inte stämmer med ett exempel i listan ovan kategoriseras som bytare.³⁶

Kategorisering av typer av gymnasieprogram

Gymnasieskolans utbildningar enligt Lpf 94 kan kategoriseras enligt följande (i nedanstående framställning ingår inte individuella programmet eller specialutformade program utan programanknytning).

Yrkesförberedande program: barn- och fritid (BF), bygg (BP), el (EC), energi (EN), fordon (FP), handel- och administration (HP), hotell- och restaurang (HR), hantverk (HV), industri (IP), livsmedel (LP), medie (MP), naturbruk (NP) samt omvårdnad (OP).

Studieförberedande program: estetiska (ES), International baccalaureate (IB), naturvetenskap (NV), samhällsvetenskap (SP), teknik (TE) samt Waldorf (W).

Enligt Gy 2011 har gymnasieskolans program en tydlig uppdelning i tolv yrkesprogram och sex högskoleförberedande program.

Yrkesprogram: barn- och fritid (BF), bygg- och anläggning (BA), el- och energi (EE), fordon- och transport (FT), handel- och administration (HA), hantverk (HV), hotell- och turism (HT), industritekniska (IN), naturbruk (NB), restaurang- och livsmedel (RL), VVS- och fastighet (VF), samt vård- och omsorg (VO). Hittills räknas även riksrekryterande utbildningar med egna examensmål (RX) som yrkesprogram.

Högskoleförberedande program: ekonomi (EK), estetiska (ES), humanistiska (HU), naturvetenskap (NA), samhällsvetenskap (SA) samt teknik (TE). Till högskoleförberedande program räknas också International baccalaureate (IB).

Utöver dessa nationella program finns också fem introduktionsprogram för elever som saknar relevant behörighet för studier på antingen yrkesprogram eller högskoleförberedande program.

Introduktionsprogram: preparandutbildning (IMPRES), programinriktat individuellt val (IMPRO), yrkesintroduktion (IMYRK), individuellt alternativ (IMIND) samt språkintröduktion (IMSPR).

---

³⁶ International baccalaureate (IB-programmet) omfattas inte av reformeringen.

Detta är en kortversion av rapporten *Börja om på nytt program i gymnasieskolan*. Rapporten handlar dels om hur vanligt det är att gymnasieelever börjar om i årskurs 1 på ett nytt program, dels om elevers tankar och erfarenheter när det gäller programbyten och omstarter. Rapporten bygger på en studie av Skolverkets uppföljningsstatistik samt på en intervjustudie med 18 elever som har börjat om i årskurs 1 på en ny utbildning. De behöver således minst fyra år för att slutföra sina gymnasiestudier. Hur vanligt är det med programbyten som leder till omstart? Vilka skillnader finns mellan olika typer av program? Vilka orsaker uppger ungdomar till att de bytte från sitt första program? Hur tycker de att det är att behöva gå mer än tre år i gymnasieskolan? Det är några av de frågor som rapporten besvarar.

Rapporten syftar till att öka kunskapen om omstarter i gymnasieskolan. Den riktar sig till politiker, huvudmän och skolpersonal.